ΤΕΙ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

Τα Ερπετά

ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ
ΘΑΛΑΣΣΙΟΥ
ΠΑΡΚΟΥ
ΖΑΚΥΝΘΟΥ

ΦΟΡΕΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΘΝΙΚΟΥ • ΘΑΛΑΣΣΙΟΥ ΠΑΡΚΟΥ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Τα ερπετά

του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου

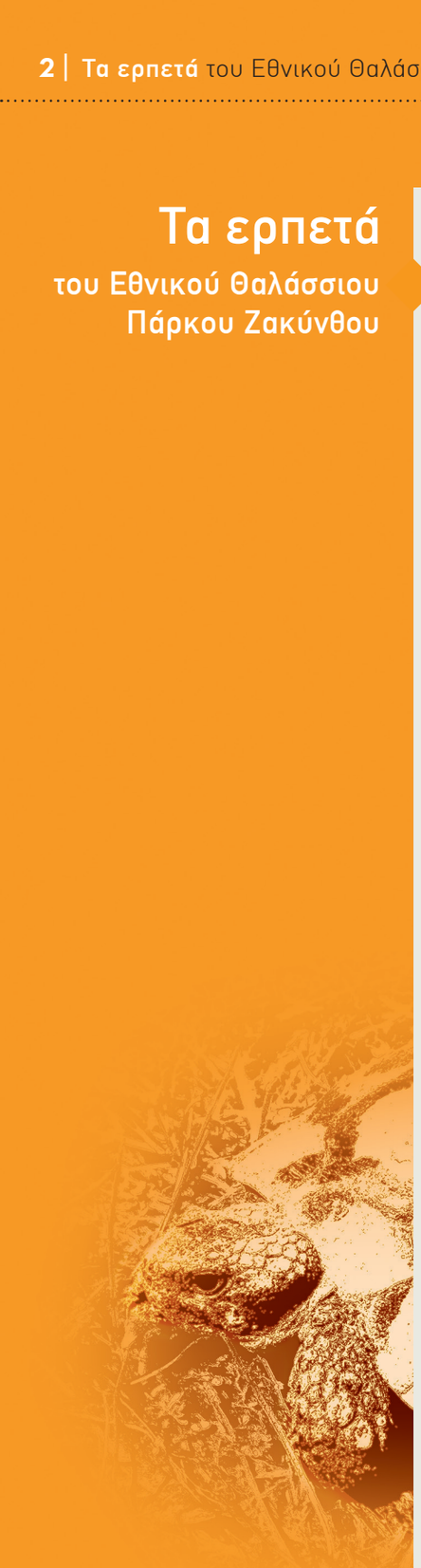

Η Ζάκυνθος, παρά το νησιωτικό της χαρακτήρα και τους περιορισμούς που αυτός συνεπάγεται για τη βιοποικιλότητα, φιλοξενεί μια πλούσια ερπετοπανίδα χάρη στη μεγάλη ποικιλία βιοτόπων που διαθέτει. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης στο Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου συμπεριλαμβανομένων των Στροφάδων Νήσων (Εικόνα 1), αξίζει να σημειωθεί ότι:

- Καταγράφηκε η παρουσία 19 ειδών ερπετών (εκτός των θαλάσσιων χελωνών) εκ των οποίων τα 3 είναι χελώνες, τα 9 είναι σαύρες και τα 7 φίδια (Πίνακας Α).
- Πέντε είδη ερπετών *(Mauremys rivulata, Testudo hermanni, Emys orbicularis, Elaphe quatorlineata και Zamenis situla)* χαρακτηρίζονται ως είδη του Παραρτήματος ΙΙ της κοινοτικής Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας.
- Οκτώ είδη ερπετών *(Ablepharus kitaibelii, Algyroides moreoticus, Algyroides nigropunctatus, Lacerta trilineata, Platyceps najadum, Podarcis tauricus, Pseudopus apodus και Telescopus fallax)* χαρακτηρίζονται ως είδη του Παραρτήματος IV της κοινοτικής Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ. Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει επίσης να γίνει στα ενδημικά είδη σαυρών Πελοποννησιακό κονάκι *(Anguis cephallonicus)* και Μοραϊτόσαυρα *(Algyroides moreoticus)* τα οποία εξαπλώνονται μόνο στην Πελοπόννησο και σε κάποια νησιά του Ιονίου.

Εκτός από τα δύο γνωστά είδη θαλάσσιων χελωνών που παρατηρούνται στην ευρύτερη περιοχή της Ζακύνθου Καρέτα *(Caretta caretta)* και Πράσινη θαλασσοχελώνα *(Chelonia mydas)* που δεν εξετάζονται αναλυτικά εδώ, σημαντική είναι και η παρουσία των δύο ειδών χελωνών των γλυκών νερών, της Ποταμοχελώνας *(Mauremys rivulata)* και της Βαλτοχελώνας *(Emys orbicularis)*. Αμφότερα τα είδη περιλαμβάνονται στους καταλόγους υψηλής προτεραιότητας προστασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς απειλούνται άμεσα. Ξεχωριστό ενδιαφέρον έχουν οι νησιωτικοί πληθυσμοί τους, όπως αυτοί της Ζακύνθου, καθώς είναι απομονωμένοι ενώ οι υδατοσυλλογές στις οποίες διαβιούν είναι περιορισμένες και τρωτές. Τέλος πρέπει να επισημανθεί ότι παρά τις επικρατούσες δοξασίες η Οχιά *(Vipera ammodytes)* δεν υπάρχει στο νησί, παρότι η κατανομή της περιλαμβάνει όλα τα υπόλοιπα Ιόνια νησιά.

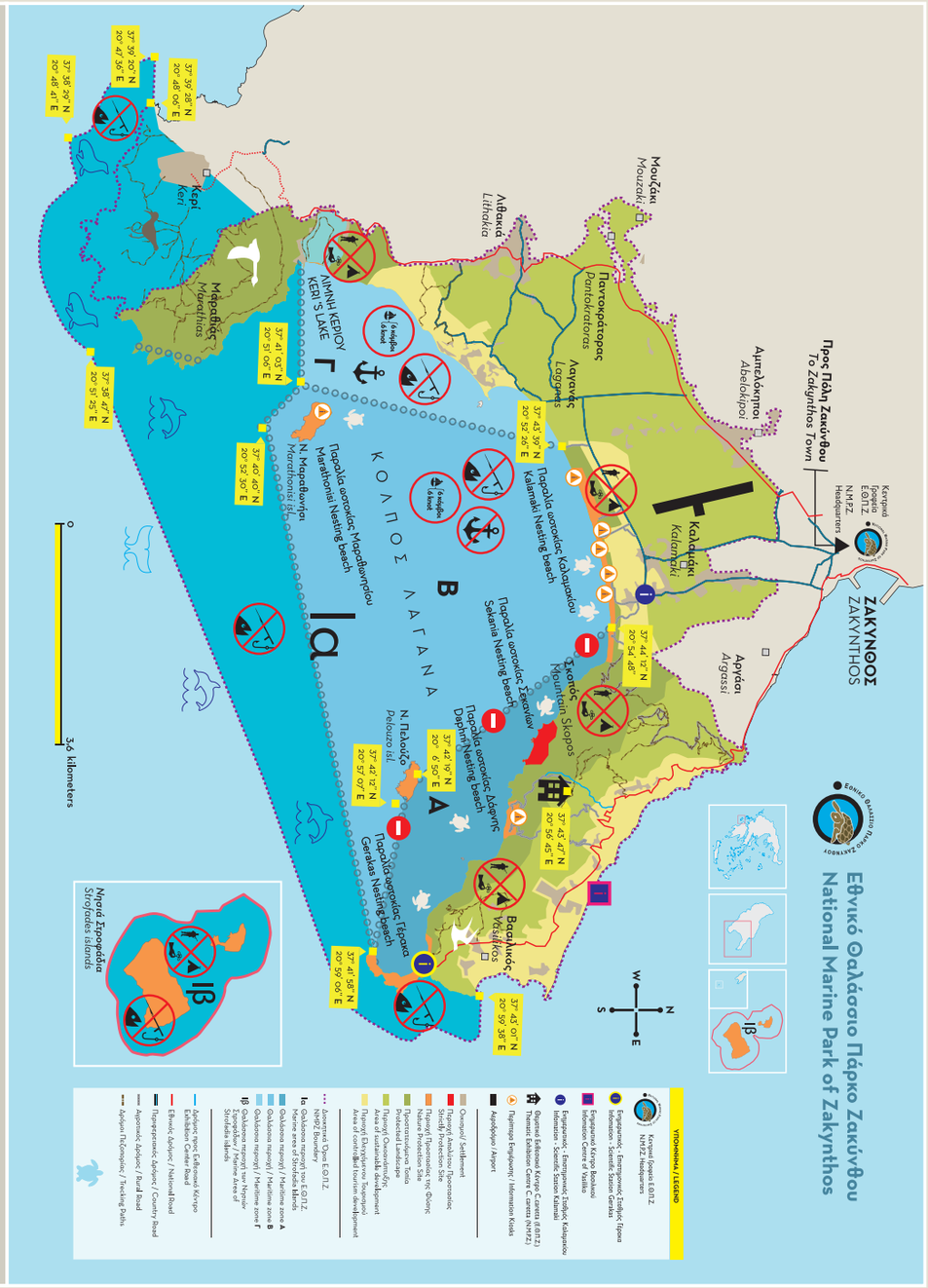

Εικόνα 1. Το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου συμπεριλαμβανομένων των Στροφάδων νήσων

Η ερπετοπανίδα των Στροφάδων αποτελεί τυπικό παράδειγμα αποκλειστικής ανθρωπόχωρης διασποράς. Το νησιωτικό αυτό συγκρότημα δεν υπήρξε ποτέ ενωμένο με τη Ζάκυνθο ή τη γειτονική Πελοπόννησο. Έτσι τα πέντε μόλις είδη ερπετών που βρίσκονται στα νησιά (Πίνακας Α) έχουν φτάσει εκεί με εκούσια ή ακούσια μεταφορά τους από τον άνθρωπο. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η κατανομή τους στα δύο κύρια νησιά του συμπλέγματος. Συγκεκριμένα μόνο η Ταρέντολα *(Tarentola mauritanica)* εποικίζει και τις δύο νησίδες ενώ αποκλειστικά στη νήσο Σταμφάνι καταγράφηκαν το Μολυντήρι *(Hemidactylus turcicus)*, η Μοραϊτόσαυρα *(Algyroides moreoticus)* και το Αγιόφιδο *(Telescopus fallax)* και στην Άρπυια η Βαλκανόσαυρα *(Podarcis tauricus)*. Το Αγιόφιδο εικάζεται ότι έφτασε στη Σταμφάνι από τους καλογήρους που ζούσαν στο μοναστήρι της Παναγιάς Παντοχαράς.

Στη συνέχεια ακολουθούν οι περιγραφές των καταγεγραμμένων ειδών ερπετών στο ΕΘΠΖ εκτός των θαλάσσιων χελωνών.

Α. ΧΕΛΩΝΕΣ

Ποταμοχελώνα *(Mauremys rivulata)*

Απαντάται στα περισσότερα υδατικά οικοσυστήματα, τα οποία μάλιστα μπορεί να διαφέρουν πολύ μεταξύ τους ως προς την καθαρότητα και την αλατότητα των νερών (π.χ. λίμνες, έλη, λιμνοθάλασσες, αλυκές, αρδευτικά κανάλια). Το ωοειδές χέλυο εκτείνεται μέχρι τα 24 εκατοστά κι έχει σκούρο λαδί-καστανό χρώμα. Στην κοιλιακή πλευρά του καβουκιού (πλάστρον) οι προτελευταίες πλάκες έχουν διπλάσιο μήκος από τις τελευταίες. Στις πλευρές του λαιμού η Ποταμοχελώνα φέρει πολλές κίτρινες γραμμώσεις. Ενώ στα βορειότερα σημεία της εξάπλωσής της πέφτει σε χειμέρια νάρκη, στη Ζάκυνθο φαίνεται ότι παραμένει ενεργή καθόλη τη διάρκεια του χρόνου. Η περίοδος αναπαραγωγής μπορεί να συμβαίνει το φθινόπωρο αλλά κυρίως εντοπίζεται την άνοιξη. Οι θηλυκές ποταμοχελώνες γεννάνε σε αμμουδερές όχθες 4 έως 10 αυγά τουλάχιστον 2 φορές το χρόνο. Παρουσιάζει πολύ διευρυμένο διαιτολόγιο που περιλαμβάνει έντομα, καρκινοειδή, ψάρια, φυτική ύλη ή ακόμα και κουφάρια ζώων.

Εικόνα 2. Η Ποταμοχελώνα *(Mauremys rivulata)*

Βαλτοχελώνα *(Emys orbicularis)*

Η Βαλτοχελώνα προτιμά καθαρά νερά που χαρακτηρίζονται από χαμηλή ροή και πυκνή βλάστηση. Το χέλυο φτάνει τα 25 εκατοστά και είναι σφαιρικό με το μπροστινό μέρος να είναι πλατύτερο από το πίσω. Το χρώμα του χέλυου είναι σκούρο και φέρει πολλά κίτρινα στίγματα. Ο λαιμός, το κεφάλι και τα πόδια διακοσμούνται με πολλές κίτρινες βούλες. Το πλάστρο είναι κιτρινωπό και διαθέτει πολλές σκούρες πιτσιλιές. Η περίοδος αναπαραγωγής έπεται της χειμέριας νάρκης (στη Ζάκυνθο δεν φαίνεται να υπάρχει περίοδος νάρκης) και οι θηλυκές Βαλτοχελώνες γεννούν τα αυγά τους στα τέλη της άνοιξης και τις αρχές του καλοκαιριού στις όχθες των υδατοσυλλογών. Τα αυγά εκκολάπτονται σε δύο περίπου μήνες. Η δίαιτά της βασίζεται σε υδρόβια και χερσαία ασπόνδυλα, ψάρια, γυρίνους και υδρόβια φυτά.

Η Βαλτοχελώνα μπορεί να μπερδευτεί με την Ποταμοχελώνα. Η τελευταία όμως φέρει κίτρινες γραμμώσεις στην περιοχή του λαιμού ενώ η Βαλτοχελώνα κίτρινες βούλες. Επίσης στη Ποταμοχελώνα (στο κάτω μέρος της διπλανής εικόνας) οι προτελευταίες πλάκες του πλάστρου είναι πιο μεγάλες από τις τελευταίες (στη Βαλτοχελώνα - στο πάνω μέρος της εικόνας - είναι σχεδόν ίσες).

Εικόνα 3. Συγκριτική άποψη της Βαλτοχελώνας (πάνω) και της Ποταμοχελώνας (κάτω)

Μεσογειακή χελώνα *(Testudo hermanni)*

Ένα κοινό είδος στην Ελλάδα, εξαπλώνεται σε λίγα μόνο νησιά στα οποία ανήκει και η Ζάκυνθος. Προτιμά μέρη με πυκνή βλάστηση και απαντάται σε μεγάλη ποικιλία ενδιατημάτων ακόμη και μέσα σε καλλιεργημένες περιοχές. Το ωοειδές και θολωτό χέλυο φτάνει τα 25 εκατοστά και έχει καστανοκίτρινο χρωματισμό με μεγάλες κιτρινωπές και καστανές βούλες και κηλίδες. Πάνω από την ουρά - η οποία καταλήγει σε δύο φολίδες- υπάρχουν δύο πλάκες (στοιχείο που τη διαφοροποιεί από τα άλλα δύο είδη χερσαίων χελώνων που υπάρχουν στην Ελλάδα). Το χειμώνα πέφτει σε νάρκη σε λαγούμια μέσα στο χώμα ή μέσα σε σχισμές βράχων. Το ζευγάρωμα πραγματοποιείται την άνοιξη και τα θηλυκά στα μέσα του καλοκαιριού αφήνουν περί τα 10 αυγά σε προστατευμένες θέσεις. Το είδος μπορεί να υπερβαίνει τα 40 χρόνια και τρέφεται αποκλειστικά με φυτά.

Εικόνα 4. Η Μεσογειακή χελώνα *(Testudo hermanni)*

Β. ΣΑΥΡΕΣ

Πελοποννησιακό κονάκι *(Anguis cephallonicus)*

Το Κονάκι είναι ενδημικό είδος της Ελλάδας και συναντάται μόνο στην Πελοπόννησο, στην Κεφαλλονιά, στη Ζάκυνθο και στην Ιθάκη. Προτιμά περιοχές με σχετική υγρασία και μαλακό χώμα ενώ μπορεί να βρεθεί και σε καλλιέργειες. Το σώμα μαζί με την ουρά έχει μήκος γύρω στα 50 εκατοστά. Το χρώμα στη ραχιαία επιφάνεια είναι κρεμ και στην κοιλιακή σκούρο καστανό. Είναι ενεργό νωρίς το πρωί και το δειλινό ενώ τις υπόλοιπες ώρες κρύβεται μέσα σε φύλλα ή κάτω από πέτρες. Η περίοδος αναπαραγωγής εντοπίζεται στα τέλη της άνοιξης. Τα θηλυκά γεννούν 6-10 ζωντανά μικρά. Τρέφεται με σαλιγκάρια, σκουλήκια, αράχνες και έντομα.

Εικόνα 5. Το Πελοποννησιακό κονάκι *(Anguis cephallonicus)*

Σαυρόφιδο *(Pseudopus apodus)*

Το Σαυρόφιδο (ή Φιδόσαυρα) απαντά σε ανοιχτές εκτάσεις, καλλιέργειες και χορτολιβαδικές εκτάσεις. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη σαύρα της Ευρώπης. Το σώμα μπορεί να ξεπερνά σε μήκος τα 120 εκατοστά και ο χρωματισμός του είναι καστανός. Το κεφάλι έχει ρωμαλέα κατασκευή, ενώ οι ακουστικοί πόροι είναι καλοσχηματισμένοι. Μια αναδίπλωση που μοιάζει με αυλάκι διατρέχει πλευρικά το σώμα του Σαυρόφιδου ξεκινώντας λίγο πιο κάτω από το λαιμό και τερματίζοντας περίπου στο ύψος της έδρας. Στη Ζάκυνθο παραμένει ενεργό καθόλη τη διάρκεια του χρόνου με εξαίρεση τις πολύ κρύες χειμωνιάτικες ημέρες. Το ζευγάρωμα πραγματοποιείται την άνοιξη και τα θηλυκά Σαυρόφιδα γεννούν στα τέλη Ιουνίου 6 με 10 αυγά. Το διαιτολόγιό του βασίζεται σε μεγαλόσωμα ασπόνδυλα (π.χ. σαλιγκάρια, ακρίδες, σκαθάρια, αράχνες) αλλά και μικρά σπονδυλόζωα όπως σαύρες ή τρωκτικά.

Το Σαυρόφιδο μπορεί να μοιάζει πολύ με φίδι αλλά δεν είναι παρά μια ιδιαίτερα μεγαλόσωμη σαύρα. Ξεχωρίζει από τα φίδια χάρη στην παρουσία κινούμενου βλέφαρου (σε αντίθεση με τη μόνιμη διάφανη φολίδα που προστατεύει το μάτι των φιδιών) και ακουστικών πόρων (που απουσιάζουν από τα φίδια).

Εικόνα 6. Το Σαυρόφιδο *(Pseudopus apodus)*

Σαμιαμίδι *(Hemidactylus turcicus)*

Το Σαμιαμίδι απαντάται σχεδόν αποκλειστικά σε πετρώδεις βιοτόπους, εγκαταλελειμμένα οικήματα, ξερολιθιές, σωρούς από πέτρες ή ακόμα και μέσα σε σπίτια. Το σώμα του είναι σχετικά πεπλατυσμένο και μπορεί να φτάσει τα 10 εκατοστά, ενώ η ουρά έχει ίδιο μήκος. Το χρώμα της ράχης είναι καστανό-ροζ ή γκρι-ροζ και της κοιλιάς λευκό-ροζ ενώ το δέρμα εκεί είναι ημιδιαφανές σε σημείο που να φαίνονται τα αυγά στα θηλυκά. Η ουρά φέρει σειρά από σκουρόχρωμους δακτύλιους. Στην επιδερμίδα φέρει πολλά φύματα. Τα δάχτυλά είναι καλοσχηματισμένα και στην κάτω πλευρά τους φέρουν δύο σειρές από ελάσματα που καταλήγουν σε ένα νύχι. Το χειμώνα πέφτει σε νάρκη ενώ το καλοκαίρι έχει υιοθετήσει νυχτερινό πρότυπο διαβίωσης που το φθινόπωρο και την άνοιξη επεκτείνεται και στις πρωινές ώρες. Η περίοδος ζευγαρώματος είναι εκτεταμένη και περιλαμβάνει την άνοιξη και μέχρι το καλοκαίρι. Τα θηλυκά γεννούν τουλάχιστον δύο φορές το χρόνο αυγά που αφήνουν κάτω από βράχους ή σε σχισμές του εδάφους. Τρώει κυρίως ιπτάμενα έντομα και μυρμήγκια. Στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του αξίζει να αναφερθεί η δυνατότητα παραγωγής ήχων.

Εικόνα 7. Το Σαμιαμίδι *(Hemidactylus turcicus)*

Ταρέντολα *(Tarentola mauritanica)*

Η Ταρέντολα παρουσιάζει περιορισμένη κατανομή στην Ελλάδα και περιορίζεται στη δυτική Κρήτη, στη δυτική Πελοπόννησο, στην Κεφαλλονιά, στη Ζάκυνθο και τις Στροφάδες και στην Ιθάκη. Απαντάται σε θέσεις με πέτρες κοντά σε καλλιέργειες, θαμνώδεις εκτάσεις ή σε εγκαταλελειμμένες ανθρώπινες εγκαταστάσεις. Είναι το πιο μεγαλόσωμο σαμιαμίδι της Ευρώπης και μπορεί να ξεπερνά τα 15 εκατοστά (μαζί με την ουρά). Ο βασικός χρωματισμός είναι καστανός ή γκριζοκαστανός ενώ υπάρχει και διακόσμηση από σκουρόχρωμες ταινίες και κηλίδες. Το κεφάλι είναι μεγάλο και η επιφάνεια του σώματος διάσπαρτη από μεγάλα φύματα. Η κάτω πλευρά των δαχτύλων φέρει μονή μόνο σειρά ελασμάτων που καταλήγουν σε πολύ μικρό και μη ευδιάκριτο νύχι. Πρόκειται για νυκτόβιο είδος που μπορεί όμως να δραστηριοποιείται τις συννεφιασμένες ημέρες. Το χειμώνα αποτραβιέται σε προφυλαγμένες θέσεις. Τα θηλυκά γεννούν 2-3 φορές το χρόνο και σε κάθε μια αφήνουν 1-2 αυγά κάτω από πέτρες ή κορμούς δένδρων. Τρέφονται με ιπτάμενα αλλά και χερσόβια έντομα.

Ένας άπειρος παρατηρητής μπορεί να μπερδέψει δύο σαμιαμίδια που απαντώνται στη Ζάκυνθο και τις Στροφάδες. Η Ταρέντολα όμως είναι σαφώς μεγαλύτερη ενώ στην κάτω πλευρά των δαχτύλων φέρει μονή σειρά ελασμάτων και πολύ μικρό νύχι. Το κοινό σαμιαμίδι φέρει διπλή σειρά ελασμάτων και αρκετά μεγάλο νύχι.

Εικόνα 8. Η Ταρέντολα *(Tarentola mauritanica)*

Μοραϊτόσαυρα *(Algyroides moreoticus)*

Ενδημικό είδος της Πελοποννήσου, της Κεφαλλονιάς, της Ζακύνθου και της Ιθάκης. Προτιμά θέσεις με υψηλή υγρασία και πλούσια βλάστηση. Είναι μια μικρόσωμη σαύρα με σώμα που φτάνει μέχρι τα πέντε εκατοστά, ενώ η ουρά φτάνει τα επτά. Οι φολίδες της ραχιαίας επιφάνειας είναι έντονα τροπιδωτές. Το χρώμα διαφέρει στα δύο φύλα. Στα αρσενικά το γενικό πρότυπο είναι πιο σκουρόχρωμο με μαύρα πλευρά που φέρουν λευκά στίγματα. Τα θηλυκά έχουν ομοιόμορφο καστανό-λαδί χρώμα. Η Μοραϊτόσαυρα είναι ημερόβιο είδος. Τους κρύους μήνες πραγματοποιεί χειμέρια νάρκη. Αναπαράγεται την άνοιξη και τα θηλυκά γεννούν 4-8 μικρά αυγά. Τρέφεται με μικρά ασπόνδυλα, όπως κολέμβολα, ακάρεα και κολεόπτερα.

Εικόνα 9. Η Μοραϊτόσαυρα *(Algyroides moreoticus)*

Κερκυραϊκή σαύρα *(Algyroides nigropunctatus)*

Πρόκειται για είδος που απαντάται συνήθως σε βιότοπους με υψηλή υγρασία και πλούσια βλάστηση, κυρίως κοντά ή μέσα σε φυλλοβόλα δάση, σε ρεματιές και γενικά σε θέσεις όπου υπάρχουν πεσμένα φύλλα από το επίπεδο της θάλασσας μέχρι και τα 1.200 μέτρα. Το σώμα του ξεπερνά τα επτά εκατοστά και η ουρά μπορεί να υπερβαίνει τα 10 εκατοστά. Οι φολίδες, ιδιαίτερα αυτές της ράχης, είναι έντονα τροπιδωτές. Ο τυπικός χρωματισμός του είδους είναι μαύρο ή σκούρο γκρι. Τα αρσενικά φέρουν έντονο μπλε χρώμα στην κάτω πλευρά του λαιμού και φωτεινό πορτοκαλί χρώμα στην κοιλιακή περιοχή κατά την περίοδο αναπαραγωγής. Τρώει εδαφόβια ασπόνδυλα, κυρίως έντομα, που εντοπίζει στη στρωμνή. Οι πληθυσμοί της Ζακύνθου παραμένουν ενεργοί καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου και δεν πέφτουν σε χειμέρια νάρκη. Η περίοδος αναπαραγωγής διαρκεί μεταξύ Απριλίου και Ιουλίου και τα θηλυκά αφήνουν 2-6 αυγά στις βάσεις δέντρων.

Η Κερκυραϊκή σαύρα μπορεί να μπερδευτεί με τη Μοραϊτόσαυρα η οποία όμως είναι μικρότερη και δεν φέρει ενιαίο σκουρόχρωμο χρωματισμό.

Εικόνα 10. Η Κερκυραϊκή σαύρα *(Algyroides nigropunctatus)*

Τρανόσαυρα *(Lacerta trilineata)*

Απαντάται σε όλους σχεδόν του βιοτόπους, ιδίως εκεί όπου υπάρχει πλούσια βλάστηση. Είναι από τις πιο μεγαλόσωμες ευρωπαϊκές σαύρες με συνολικό μήκος σώματος και ουράς που μπορεί να ξεπεράσει το μισό μέτρο. Το κεφάλι είναι ρωμαλέο και στην κάτω περιοχή του λαιμού φέρει έντονα πριονωτό κολάρο. Ο γενικός χρωματισμός είναι το φωτεινό πράσινο που στα θηλυκά παρουσιάζεται πιο ανοιχτός και η ράχη διατρέχεται από τρεις λωρίδες. Παραμένει ενεργή καθόλο το χρόνο και αναπαράγεται την άνοιξη. Οι θηλυκές Τρανόσαυρες γεννούν 6-30 μεγάλα αυγά που εκκολάπτονται στα τέλη του καλοκαιριού ή τις αρχές του φθινοπώρου. Τα μικρά άτομα φέρουν στη ράχη τους τις τρεις λωρίδες που έχουν και τα θηλυκά. Τρέφεται με έντομα, αράχνες, σαλιγκάρια, μικρές σαύρες ή ακόμα και μικρά τρωκτικά.

Εικόνα 11. Η Τρανόσαυρα *(Lacerta trilineata)*

Εικόνα 12. Η Βαλκανόσαυρα *(Podarcis tauricus)*

Βαλκανόσαυρα *(Podarcis tauricus)*

Η Βαλκανόσαυρα απαντάται σχεδόν αποκλειστικά σε ανοιχτές εκτάσεις με μέτρια βλάστηση. Το σώμα της φτάνει τα 8 εκατοστά, ενώ η ουρά είναι συνήθως διπλάσια. Στον πληθυσμό του είδους στη νήσο Σταμφάνι των Στροφάδων τα αρσενικά άτομα είναι ιδιαίτερα μεγαλόσωμα με μήκος σώματος που μπορεί να ξεπερνά τα 13 εκατοστά. Στην κάτω πλευρά του λαιμού υπάρχει κολάρο που είναι πριονωτό. Η ράχη φέρει φαρδιά λωρίδα ανοιχτού πράσινου που περιβάλλεται από δύο στενές καστανές γραμμές ενώ η ουρά φέρει καστανό χρώμα. Παραμένει στο έδαφος όπου κυνηγά την τροφή της (που την αποτελούν κυρίως χερσαία έντομα) και σπάνια αναρριχάται σε πεσμένους κορμούς ή σε πέτρες. Η περίοδος ζευγαρώματος διαρκεί από το Μάρτιο μέχρι τον Αύγουστο. Οι θηλυκές σαύρες γεννούν 2-10 αυγά.

Νανόσκιγκος *(Ablepharus kitaibelii)*

Εξαπλώνεται σε φρύγανα, ξέφωτα δασών, λιβάδια και καλλιέργειες. Είναι μικρόσωμο είδος και το συνολικό μήκος σώματος φτάνει τα 13 εκατοστά. Τα πόδια είναι υποπλασμένα κι έτσι ο Νανόσκιγκος δίνει μια «φιδίσια» αίσθηση. Τα μάτια καλύπτονται από διάφανη φολίδα. Το τυπικό χρώμα του σώματος είναι χάλκινο ή σκούρο λαδί. Πέφτει σε χειμέρια νάρκη την οποία όμως διακόπτει τις ζεστές μέρες του χειμώνα. Ακολουθεί κρυπτικό πρότυπο διαβίωσης και ζει μέσα στη φυλλοστρωμνή. Τα θηλυκά γεννάνε 2-4 πολύ μικρά αυγά. Τρέφεται με μικρά έντομα, προνύμφες εντόμων και ισόποδα.

Εικόνα 13. Ο Νανόσκιγκος *(Ablepharus kitaibelii)*

Γ. ΦΙΔΙΑ

Λαφιάτης *(Elaphe quatorlineata)*

Ο Λαφιάτης είναι ένα από τα μεγαλύτερα φίδια της Ελλάδας με σώμα που μπορεί να υπερβαίνει εύκολα τα δύο μέτρα. Το κεφάλι του είναι επίμηκες και τα μάτια καλά αναπτυγμένα. Το χρώμα της ράχης είναι ανοιχτό καστανό ή κιτρινωπό και όλο το σώμα διατρέχεται από τέσσερις παράλληλες σκουρόχρωμες λωρίδες οργανωμένες σε δύο πλευρικά ζεύγη. Κατά τους ψυχρούς μήνες διαχειμάζει ενώ τον υπόλοιπο χρόνο δραστηριοποιείται την ημέρα κυρίως στο έδαφος αλλά και πάνω σε δένδρα ή βράχια. Οι κινήσεις του είναι αργές και γενικά δεν είναι καθόλου επιθετικό φίδι. Η αναπαραγωγική περίοδος διαρκεί από το Μάρτιο μέχρι το Μάϊο και στα μέσα του καλοκαιριού τα θηλυκά γεννούν 6-16 μεγάλα αυγά με δερματώδη υφή. Τρέφεται με θηλαστικά (με ιδιαίτερη προτίμηση στους αρουραίους, γι' αυτό και σε πολλά μέρη της Ελλάδας τον αποκαλούν «ποντικολόγο»), πουλιά (και τα αυγά τους) και μεγάλες σαύρες. Είναι τελείως ακίνδυνος για τον άνθρωπο.

Εικόνα 14. Ο Λαφιάτης *(Elaphe quatorlineata)*

Δενδρογαλιά *(Hierophis gemonensis)*

Είναι φίδι που απαντάται στους περισσότερους βιοτόπους χωρίς να έχει ιδιαίτερες προτιμήσεις. Το μήκος σώματος φτάνει άνετα το ένα μέτρο και το χρώμα της ράχης είναι γκρι-λαδί με ακανόνιστα μαύρα στίγματα. Οι ραχιαίες φολίδες φέρουν μια λεπτή λευκή ταινία στο κέντρο τους που περιβάλλεται από δύο μαύρες ταινίες μέχρι το μέσο του σώματος ενώ η κοιλιά έχει χρώμα κιτρινωπό. Είναι ταχύ φίδι με αναρρηχιτικές ικανότητες που το καθιστούν εξαιρετικά αποτελεσματικό θηρευτή. Το χειμώνα καταφεύγει σε νάρκη. Η περίοδος ζευγαρώματος εντοπίζεται την άνοιξη και οι θηλυκές δενδρογαλιές γεννούν τα αυγά τους (3-10) το καλοκαίρι. Κυνηγά πουλιά στις φωλιές τους, μικρά θηλαστικά, σαύρες και βατράχια. Είναι είδος ακίνδυνο για τον άνθρωπο.

Εικόνα 15. Η Δενδρογαλιά *(Hierophis gemonensis)*

Νερόφιδο *(Natrix natrix)*

Το Νερόφιδο είναι ένα κοινό φίδι που απαντά αποκλειστικά κοντά σε υδατοσυλλογές. Το μήκος του σώματος φτάνει μέχρι το ένα μέτρο (το οποίο μπορεί και να υπερβαίνει). Ο βασικός χρωματισμός κυμαίνεται από γκρι μέχρι καστανό ή λαδί ενώ έχουν αναφερθεί και πολλές περιπτώσεις μελανισμού. Η ράχη συχνά φέρει πιο ανοιχτόχρωμα στίγματα και στην περιοχή του λαιμού υπάρχει υποκίτρινο κολλάρο. Θηρεύει τη λεία του (που αποτελείται κυρίως από βατράχια αλλά και μεγάλα υδρόβια έντομα) μέσα στο νερό ή στην παρόχθια βλάστηση. Αναπαράγεται την άνοιξη και τα θηλυκά γεννούν περί τα 30 αυγά το καλοκαίρι. Όταν απειληθεί εκκρίνει δύσοσμες ουσίες από την έδρα. Είναι τελείως ακίνδυνο για τον άνθρωπο.

Εικόνα 16. Το Νερόφιδο *(Natrix natrix)*

Σπιτόφιδο *(Zamenis situla)*

Τυπικό φίδι των περιοχών με μεσογειακή βλάστηση. Βρίσκεται στους περισσότερους βιοτόπους στο νησί αλλά ακόμα και μέσα σε ανθρώπινους οικισμούς. Έχει λεπτό σώμα που φτάνει το ένα μέτρο. Το βασικό χρώμα είναι γκρι ή καστανό, ενώ μια σειρά κοκκινωπών κηλίδων και γραμμών διατρέχουν την ράχη. Στο κεφάλι υπάρχει σχηματισμός που μοιάζει με ανάποδο Υ, σαν στέμμα. Η διάρκεια της χειμέριας νάρκης είναι μικρή και η αναπαραγωγή λαμβάνει χώρα την άνοιξη. Τα θηλυκά Σπιτόφιδα γεννούν 3-7 αυγά στα μέσα Ιουνίου. Τρέφεται με τρωκτικά και σαύρες. Είναι ακίνδυνο για τον άνθρωπο.

Εικόνα 17. Το Σπιτόφιδο *(Zamenis situla)*

Εικόνα 18. Το Μαυρόφιδο *(Malpolon insignitus)*

Μαυρόφιδο *(Malpolon insignitus)*

Απαντάται σε όλους τους τύπους βιοτόπων με μεσογειακή βλάστηση. Είναι ένα ρωμαλέο, ισχυρό φίδι με μήκος που ξεπερνά τα δύο μέτρα. Το κεφάλι είναι στενό και στην περιοχή των ματιών κοίλο. Τα μάτια είναι μεγάλα και δίνουν την αίσθηση ότι είναι «βυθισμένα» στο κεφάλι. Το σώμα καλύπτεται από φολίδες που είναι μυτερές στην άκρη. Ο γενικός χρωματισμός της ράχης είναι σκούρο γκρι ή σταχτί, ενώ της κοιλιάς κιτρινωπό. Εκτελεί χειμέρια νάρκη. Είναι πολύ ικανός θηρευτής και ιδιαίτερα επιθετικό φίδι. Όταν νοιώσει ότι απειλείται, σηκώνει το σώμα του από το έδαφος, φουσκώνει το λαιμό του και σφυρίζει. Η περίοδος αναπαραγωγής εντοπίζεται την άνοιξη και τα θηλυκά γεννούν 4-18 αυγά το καλοκαίρι. Τρέφεται με θηλαστικά (π.χ. αρουραίους και λαγούς), πουλιά και σαύρες.

Σαΐτα *(Platyceps najadum)*

Η Σαΐτα απαντάται συνήθως σε βραχώδεις περιοχές με χαμηλή βλάστηση αποτελούμενη κυρίως από θάμνους. Το μήκος του σώματος φτάνει το ένα μέτρο. Το πρόσθιο μέρος του σώματος από το λεπτό κεφάλι μέχρι το μέσο είναι γκρίζο ή λαδί και διακοσμείται πλευρικά από σκουρόχρωμες κηλίδες. Το υπόλοιπο σώμα είναι καστανό. Είναι ημερόβιο φίδι που παραμένει ενεργό τους περισσότερους μήνες του χρόνου και στη Ζάκυνθο πραγματοποιεί περιορισμένης διάρκειας χειμέρια νάρκη. Είναι πολύ καλός αναρριχητής και ταχύτατος δρομέας, ιδίως όταν αποφεύγει τους θηρευτές του ή κυνηγά την τροφή του που αποτελείται από μικρά τρωκτικά και σαύρες. Η αναπαραγωγική περίοδος εντοπίζεται την Άνοιξη και τα θηλυκά γεννούν περί τα 15 αυγά. Παρά τις κοινές δοξασίες δεν φέρει δηλητήριο και δεν είναι καθόλου επικίνδυνη για τον άνθρωπο

Εικόνα 19. Η Σαΐτα *(Platyceps najadum)*

Αγιόφιδο *(Telescopus fallax)*

Απαντά σε περιοχές με χαμηλή βλάστηση ενώ μπορεί να βρεθεί και σε κατοικημένες περιοχές. Το σώμα του είναι πολύ λεπτό και σπάνια ξεπερνά το ένα μέτρο. Το χρώμα του είναι γκρι-μπεζ και στη ράχη του φέρει πολλά ακανόνιστα σκούρα σχέδια. Η χειμέρια νάρκη είναι περιορισμένης διάρκειας. Είναι ενεργό κατά τη διάρκεια της ημέρας αλλά το καλοκαίρι μετατοπίζει τη δραστηριότητά του μετά το δειλινό. Η περίοδος ζευγαρώματος διαρκεί από το Μάιο μέχρι τον Ιούνιο και τα θηλυκά γεννάνε 7-18 αυγά. Η δίαιτά του περιλαμβάνει σαύρες, μικρά θηλαστικά και μικρά πουλιά που τα συλλαμβάνει στις φωλιές τους.

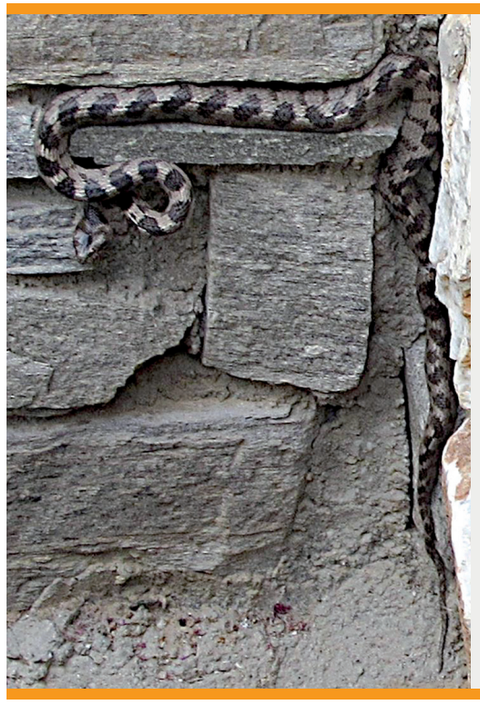

ΠΡΟΣΟΧΗ:
Τα μοναδικά πραγματικά επικίνδυνα φίδια που υπάρχουν στην Ελλάδα είναι τα πέντε είδη οχιών που εκχωρούν το δηλητήριό τους μέσω των δύο μπροστινών τους κατάλληλα τροποιημένων δοντιών (πρωτερόγλυφα φίδια). Στη Ζάκυνθο δεν υπάρχουν καθόλου οχιές. Τα μόνα είδη που διαθέτουν (πολύ ήπιο) δηλητήριο είναι το Μαυρόφιδο και το Αγιόφιδο. Το δηλητήριο διοχετεύεται στα θύματά τους από δύο δόντια που βρίσκονται στο πίσω μέρος της άνω γνάθου (οπισθόγλυφα φίδια). Τα δόντια αυτά βρίσκονται πολύ πίσω στη σιαγόνα και δύσκολα μπορούν να δαγκώσουν ανθρώπινο μέλος. Οι τοξίνες του δηλητηρίου μπορεί να προκαλέσουν οίδημα και πυρετό αλλά δεν έχουν σοβαρότερες συνέπειες.

Εικόνα 20. Το Αγιόφιδο *(Telescopus fallax)*

ΠΙΝΑΚΑΣ Α

ΕΙΔΗ ΕΡΠΕΤΩΝ ΠΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΗΘΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΕΘΠΖ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΑΠΡΙΛΙΟΥ-ΙΟΥΝΙΟΥ 2014

Α/Α	ΟΜΑΔΑ	ΕΙΔΟΣ ΛΑΤΙΝΙΚΟ ΟΝΟΜΑ	ΕΙΔΟΣ ΚΟΙΝΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΟΝΟΜΑ	ΕΙΔΟΣ ΚΟΙΝΟ ΑΓΓΛΙΚΟ ΟΝΟΜΑ	ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΟΔΗΓΙΑ 92/43	ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΕΝΤΟΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ NATURA 2000		
						ΖΑΚΥΝΘΟΣ GR2210002(SCI)	ΣΤΑΜΦΑΝΙ GR2210003(SCI)	ΑΡΠΥΙΑ GR2210003(SCI)
1	ΣΑΥΡΑ	*Ablepharus kitaibelii*	Νανόσκιγγος	European Copper Skink	IV	+	-	-
2	ΣΑΥΡΑ	*Algyroides moreoticus*	Μοραϊτόσαυρα	Greek Algyroides	IV	+	+	-
3	ΣΑΥΡΑ	*Algyroides nigropunctatus*	Κερκυραϊκή σαύρα	Blue-throated Keeled Lizard	IV	+	-	-
4	ΣΑΥΡΑ	*Anguis cephallonicus*	Πελοποννησιακό κονάκι	Peloponnese Slow Worm		+	-	-
5	ΦΙΔΙ	*Elaphe quatuorlineata*	Λαφιάτης	Four-lined Snake	II	+	-	-
6	ΧΕΛΩΝΑ	*Emys orbicularis*	Βαλτοχελώνα	European Pond Turtle	II	+	-	-
7	ΣΑΥΡΑ	*Hemidactylus turcicus*	Σαμιαμίδι	Turkish Gecko		+	+	-
8	ΦΙΔΙ	*Hierophis gemonensis*	Δενδρογαλιά	Balkan Whip Snake		+	-	-
9	ΣΑΥΡΑ	*Lacerta trilineata*	Τρανόσαυρα	Balkan Green Lizard	IV	+	-	-
10	ΦΙΔΙ	*Malpolon insignitus*	Μαυρόφιδο	Eastern Montpellier Snake		+	-	-
11	ΧΕΛΩΝΑ	*Mauremys rivulata*	Ποταμοχελώνα	Western Caspian Turtle	II	+	-	-
12	ΦΙΔΙ	*Natrix natrix*	Νερόφιδο	Grass Snake		+	-	-
13	ΦΙΔΙ	*Platyceps najadum*	Σαΐτα	Dahl's Whip Snake	IV	+	-	-
14	ΣΑΥΡΑ	*Podarcis tauricus*	Βαλκανόσαυρα	Balkan Wall Lizard	IV	+	-	+
15	ΣΑΥΡΑ	*Pseudopus apodus*	Σαυρόφιδο	European Glass Lizard	IV	+	-	-
16	ΣΑΥΡΑ	*Tarentola mauritanica*	Ταρέντολα	Common Wall Gecko		+	+	+
17	ΦΙΔΙ	*Telescopus fallax*	Αγιόφιδο	Soosan Snake	IV	+	+	-
18	ΧΕΛΩΝΑ	*Testudo hermanni*	Μεσογειακή χελώνα	Hermann's Tortoise	II	+	-	-
19	ΦΙΔΙ	*Zamenis situla*	Σπιτόφιδο	European Ratsnake	II	+	-	-

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΟΔΗΓΙΑ 92/43/ΕΟΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ 21ης ΜΑΪΟΥ 1992 ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΟΙΚΟΤΟΠΩΝ ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓΡΙΑΣ ΠΑΝΙΔΑΣ ΚΑΙ ΧΛΩΡΙΔΑΣ

II: Παράρτημα II – ζωικά και φυτικά είδη κοινοτικού ενδιαφέροντος των οποίων η διατήρηση επιβάλλει τον καθορισμό ειδικών ζωνών διατήρησης

IV: Παράρτημα IV - ζωικά και φυτικά είδη κοινοτικού ενδιαφέροντος που απαιτούν αυστηρή προστασία

+ : παρουσία

- : απουσία

Η παρούσα έκδοση πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος «Παρακολούθηση ορνιθοπανίδας, ερπετών και αμφιβίων» για την υλοποίηση της πράξης «ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΘΑΛΑΣΣΙΟΥ ΠΑΡΚΟΥ ΖΑΚΥΝΘΟΥ» στο πλαίσιο υλοποίησης του υποέργου 1 (άξονας 1) του Άξονα Προτεραιότητας 9 «Προστασία Φυσικού Περιβάλλοντος και Βιοποικιλότητας», του Ε.Π. «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ 2007-2013» που συγχρηματοδοτείται κατά 80% από ΕΤΠΑ και κατά 20% από εθνικούς πόρους.

Επιστημονικός υπεύθυνος προγράμματος:
Γεώργιος Καρρής, *Καθηγητής Εφαρμογών ΤΕΙ Ιονίων Νήσων*

Κείμενο: Παναγιώτης Παφίλης, *Επίκουρος Καθηγητής ΕΚΠΑ*

Φωτογραφίες: Παναγιώτης Κορνήλιος, Παναγιώτης Παφίλης, wiki commons

Χάρτης: Αναστασία Κολοκοτσά

Γραφιστική επιμέλεια: Ελένη Χαϊκάλη

ΤΕΙ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ & ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ
ΕΣΠΑ 2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΠΠΕΡΑΑ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη

Εθνικό Θαλασσιο Παρκο Ζακυνθου